

ความเชื่อและโลกทัศน์ในชุมชนแม่ไสผ่านวรรณกรรม มุขปาฐะ

Beliefs and Worldviews in the Mae Sai Community through Oral Literature

สนิท ยืนศักดิ์ (Sanit Yeunsak)¹

เยาวรัตน์ เม็งขาว (Yaowarut Mengkow)²

สุกัญญา เกาะวิวัฒน์กุล (Sukanya Kaowiwattanakul)³

Received: August 9, 2018

Revised: November 1, 2018

Accepted: December 4, 2018

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและโลกทัศน์ของชุมชนแม่ไสผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะ จำนวนทั้งสิ้น 16 บท แบ่งเป็นประเภทกาพย์ จำนวน 9 บท และประเภทความเชื่อและโคลง จำนวน 7 บท โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนแม่ไส จังหวัดพะเยา จำนวน 19 คน ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมมุขปาฐะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและโลกทัศน์ของคนในชุมชนบ้านแม่ไส ดังนี้ ด้านความเชื่อ แบ่งเป็น 2 ด้านย่อย คือ 1) ความเชื่อในด้านการให้กำลังใจ และ 2) ความเชื่อในการดำเนินชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพ ซึ่งด้านความเชื่อในการให้กำลังใจจะปรากฏในพิธีสืบชะตาหมู่บ้านและการส่งเคราะห์หมู่บ้าน การเลี้ยงผีเจ้าบ้าน พิธีส่งเคราะห์ผู้ป่วย หรือผู้หายป่วย การฮ้องขวัญหรือการเรียกขวัญ และความเชื่อในการดำเนินชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพจะปรากฏในการทำนา

^{1,2,3} สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Department of English, School of Liberal Arts, University of Phayao

จับปลา และตีมีด สำหรับโลกทัศน์ที่ได้สะท้อนออกมาจากรรณกรรมมุขปาฐะนั้น แบ่งเป็นด้านการทำงานและลักษณะของคนที่ไม่ควรคบ

คำสำคัญ: รรณกรรมมุขปาฐะ, ชุมชนแม่ใส, ความเชื่อและโลกทัศน์

Abstract

This research aimed to study beliefs and worldviews reflected in 16 oral traditions (9 proverbs and 7 beliefs and superstitions) narrated in the Mae Sai community. The data collected from 19 village scholars who have lived in the Mae Sai community, Phayao.

The results indicated that the oral traditions mirrored two distinctive beliefs, namely 1) beliefs concerning the giving of moral support and 2) beliefs about everyday life and occupations. The former was found in oral traditions narrated in the village life expectancy extension ceremony, in securing the location of the village or in the feast of the ancestral ghosts or village gods, the passing over of bad luck of a sick village member or someone who has just got over sickness, and the calling of an individual's spiritual core. The latter was found in the beliefs concerning rice growing, fish catching, and knife making. As for the worldviews reflected through word of mouth literature, these can be divided into 1) beliefs concerning working and 2) people who were not worth associating with.

Keywords: Oral Literature, the Mae Sai Community, Beliefs and Worldviews

บทนำ

วรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นการถ่ายทอดถ้อยคำจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ผ่านทางการพูดหรือการร้องโดยไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ความคงทนหรือยาวนานของการถ่ายทอดจึงขึ้นอยู่กับความทรงจำของผู้รับการถ่ายทอด โดยไม่มีการแสดงความเป็นเจ้าของเรื่องที่ชัดเจน เนื่องจากผู้ถ่ายทอดสามารถที่จะเพิ่มเติม

เนื้อหาใหม่ ๆ ได้อยู่เสมอ จึงไม่มีผู้ใดอ้างสิทธิ์ว่าเป็นผลงานของตน เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว โดยเนื้อหาของวรรณกรรมมุขปาฐะสามารถทำการเผยแพร่ปรับเปลี่ยน หรือดัดแปลงข้ามวัฒนธรรมหรือข้ามชาติได้ เรื่องเล่าหนึ่ง ๆ อาจจะมีการเผยแพร่และนำไปเล่าสืบต่อกันจนกลายเป็นนิทานของแต่ละชาติได้สิ่งที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมมุขปาฐะจะแสดงออกถึงลักษณะรูปแบบการใช้ชีวิต ค่านิยม และแนวคิดที่ผู้คนทั่วไปธรรมดาในสังคมยึดถือหรือปฏิบัติ ซึ่งอาจจะมີลักษณะที่เหมือนหรือต่างออกไปจากวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรของชาวเมืองหรือชาววัง (สุกัญญา สุจฉายา, 2556)

วรรณกรรมมุขปาฐะแสดงให้เห็นถึงลักษณะความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ประเพณีต่าง ๆ ของผู้คนที่ยาศัยอยู่ในแต่ละท้องถิ่น การศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะจะสามารถช่วยอธิบายความเป็นมาของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สืบทอดต่อกันมาในชุมชน นอกจากนี้ การศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะยังมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนในสังคมได้ทราบถึงประวัติ ความเป็นมาของบรรพบุรุษและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมในท้องถิ่นของตน อาทิเช่น เรื่องเล่านิยายประจำถิ่นใช้ในการอธิบายชื่อสถานที่ต่าง ๆ ในท้องถิ่นให้เยาวชนรุ่นหลังได้ทราบถึงประวัติของแต่ละสถานที่ รวมไปถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะประจำของแต่ละพื้นที่อีกด้วย เช่น ภูเขา หรือเกาะแก่งที่มีรูปร่างแปลก ๆ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าข้อมูลจากวรรณกรรมมุขปาฐะหรือเรื่องเล่าสามารถให้ความรู้แก่คนในสังคมได้รับทราบถึงประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น และยังช่วยให้คนในชุมชนได้เกิดภาคภูมิใจในความเป็นมาของตนอีกด้วย (ศิริพร ณ ถกลาง, 2552)

การศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะยังมีบทบาทในการให้ความรู้และช่วยเสริมสร้างปัญญาให้กับคนในสังคมอีกด้วย เนื่องจากในบริบทของสังคมไทยสมัยก่อนที่ระบบการศึกษายังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในประเทศ การถ่ายทอดข้อมูลผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะหรือเรื่องเล่าต่าง ๆ ถือเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสังคมและธรรมชาติให้กับผู้คนดังเช่น เนื้อหาที่อยู่ในเพลงกล่อมเด็กที่ให้ความรู้เรื่องธรรมชาติของนกกาเหว่า หรือขั้นตอนการทำนา นอกจากนี้ ปริศนาคำทายก็เป็นสิ่งที่จะช่วยฝึกให้เด็กใช้ปัญญาในการคิดและแก้ไขปัญหาคำทายได้ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการปลูกฝังค่านิยม และระเบียบแบบแผนให้กับสังคมด้วย โดยทำได้ผ่านทางเรื่องเล่าประเภทนิทานต่าง ๆ เช่น นิทานชาดก ไซ่อบรมแนวคิด อุดมการณ์ ปรัชญาในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา หรือ

จะเป็นนิทานคำสอน นิทานเรื่องสัตว์ ภาษิต คำพังเพย ก็ล้วนแล้วแต่สามารถใช้อบรมสมาชิกในสังคมให้มีคุณธรรม จริยธรรม และดำรงตนให้อยู่ในแบบแผนประเพณีที่ดีงามของสังคม

การศึกษาภาพสะท้อนมุมมองความคิดของกลุ่มชนจากวรรณกรรมนั้นเป็นเหมือนการมองผ่านกล้องขยายที่จะสามารถให้รายละเอียดที่เจาะลึกลงไปข้างในจิตใจของกลุ่มชนเหล่านั้น รวมทั้งการมองเห็นอัตลักษณ์ส่วนตัวของพวกเขาที่ได้รับการหล่อหลอมผ่านอิทธิพลของวรรณกรรมมาแล้วได้อย่างชัดเจน

วรรณกรรมมุขปาฐะของจังหวัดพะเยาส่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของจังหวัดอยู่อย่างหลากหลาย เช่น เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของพระพุทธศาสนา เรื่องเล่าตำนานกวีานพะเยา และตำนานหนองเล็งทราย นอกเหนือไปจากนั้น แต่ละชุมชนก็มีเรื่องเล่าเฉพาะตัวที่เล่าขานสืบทอดกันมาในท้องถิ่น ซึ่งตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ก็ถือเป็นชุมชนหนึ่งที่มีวรรณกรรมมุขปาฐะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเช่นกัน

ตำบลแม่ใสเป็นตำบลในจังหวัดพะเยาที่มีวัฒนธรรมโดดเด่น มีเนื้อที่ประมาณ 21.36 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 13,275 ไร่ มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มติดกับกว๊านพะเยา มีแม่น้ำแม่ใสเป็นแม่น้ำสายหลัก แม่น้ำนี้ไหลผ่านตำบลแม่ใสสู่กว๊านพะเยา (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ใส, 2561) แต่เดิมมีชื่อว่า บ้านนางเหลียว ประชาชนส่วนใหญ่ย้ายมาจากอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2299 ประชาชนในขณะนั้นซึ่งมีอยู่ประมาณ 12 หลังคาเรือน ได้มาก่อสร้างบ้านเรือนติดกับลำน้ำแม่ใส ซึ่งเป็นที่มาของชื่อตำบลแม่ใส ผู้นำชุมชนคือ พระวงศ์ ธมวโส ได้จัดตั้งวัดนางเหลียวขึ้นมา ปัจจุบันนี้ ตำบลแม่ใสแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 หมู่บ้าน

จากข้อมูลเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า ตำบลแม่ใสเป็นตำบลที่มีขนาดใหญ่และมีประวัติยาวนาน นอกเหนือไปจากนี้แล้ว ในตำบลแม่ใสยังมีคำขวัญประจำตำบลที่สะท้อนตัวตนของตำบลได้เป็นอย่างดี ได้แก่

แม่ไมค์คำศรี	ประเพณีโบราณ
เชี่ยวชาญตีมีด	ป็นอิฐเป็นลินค้ำออง
ส่งขายนอกฝักตบขวา	จักสานนำหน้าพัฒนาตำบลแม่ใส

จะเห็นว่า คำขวัญประจำตำบลดังกล่าวได้สะท้อนความเชื่อและวิถีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่บรรพกาลของชุมชนบ้านแม่ใส นอกเหนือไปจากวิถีวัฒนธรรมที่สะท้อน

จากคำขวัญแล้ว ยังพบว่า ชุมชนบ้านแม่ไสนั้นยังมีวัฒนธรรมที่สะท้อนมุมมองด้านอื่น ๆ แทรกซึมอยู่ในการดำเนินชีวิต การค้นพบดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากการนำนิสิตที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการวรรณคดีภาษาอังกฤษกับสังคม ซึ่งเป็นวิชาที่เปิดให้กับนิสิตวิชาเอกสาขาภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 3 คณะศิลปศาสตร์ ลงทะเบียนในภาคเรียนที่ 1 ไปลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวบ้านในตำบลแม่ใส และในปีการศึกษา 2559 นี้ นิสิตที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชานี้จำนวนประมาณ 250 คน ก็จะได้ลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ประชาชนชาวบ้านเพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม อันเป็นการประยุกต์ศาสตร์ทางวรรณคดี ปรัชญา และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อนำไปสรรสร้างผลงานโดยการนำความรู้ที่ได้จากการลงพื้นที่ชุมชนบ้านแม่ใสโดยใช้ความรู้จากชุมชนบ้านแม่ใสเป็นพื้นฐาน ไปประยุกต์เข้ากับท้องถิ่นของตน อันจะทำให้ นิสิตได้เห็นความเชื่อมโยงของความรู้และวิถีชีวิตที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อที่คล้ายหรือต่างกัน และจะทำให้ นิสิตได้เข้าใจความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น

ในการนำนิสิตลงพื้นที่ชุมชนบ้านแม่ใสตลอดสองปีที่ผ่านมาพบว่า ชุมชนบ้านแม่ไสนั้นมีความหลากหลายทั้งในด้านความคิดและการสรรสร้างผลงานทั้งเพื่อการดำเนินชีวิตและสิ่งที่สะท้อนออกมาในเชิงความเชื่อทางศาสนา ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้เห็นความเชื่อมโยงไปถึงจังหวัดพะเยาในระดับมหภาคที่เป็นที่แน่นอนว่ากลุ่มชาติพันธุ์ในพะเยานั้นล้วนมีวิถีวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมายาวนาน การศึกษาภาพสะท้อนเรื่องราวจากวรรณกรรมมุขปาฐะของชุมชนบ้านแม่ใสย่อมจะสะท้อนวิถีทางแนวคิดการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี ถือเป็น การอนุรักษ์ปรัชญาแนวคิดเหล่านี้ไว้ไม่ให้สูญหาย อีกทั้งยังสามารถนำเข้ามาสู่ความรู้ความเข้าใจที่จับต้องได้ และนำไปประยุกต์ใช้เป็นองค์ความรู้ร่วมกับองค์ความรู้อื่น ๆ ในการที่จะดำรงตามวิถีชีวิตที่งดงามของชาวพะเยาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความเชื่อ โลกทัศน์ของชุมชนแม่ใสผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะ

การทบทวนวรรณกรรม

วรรณกรรมमुखपाठ

ลักษณะของวรรณกรรมमुखपाठเป็นการถ่ายทอดถ้อยคำจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งผ่านทาง การพูดหรือการร้อง โดยไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ความคงทนหรือยาวนานของการถ่ายทอดจึงขึ้นอยู่กับความทรงจำของผู้รับการถ่ายทอด โดยไม่มีการแสดงความเป็นเจ้าของเรื่องที่ชัดเจน เนื่องจากผู้ถ่ายทอดสามารถที่จะเพิ่มเติมเนื้อหาใหม่ ๆ ได้อยู่เสมอ จึงไม่มีผู้ใดอ้างสิทธิ์ว่าเป็นผลงานของตน เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว แต่จุดเด่นจะอยู่ที่วิธีการนำเสนอในแต่ละครั้ง ความน่าสนใจจึงขึ้นอยู่กับทักษะของผู้ถ่ายทอด โดยในแต่ละครั้งของการถ่ายทอดจะถือว่าเป็นการสร้างสรรคงานใหม่เสมอ ส่วนการใช้ภาษาสำนวนในการถ่ายทอดไม่มีลักษณะที่ตายตัวหรือถูกต้อง เนื่องจากเนื้อหาของเรื่องสามารถมีการเพิ่มเติมได้อยู่ตลอดเวลา ปฏิกริยาของผู้ฟังหรือผู้รับการถ่ายทอดเป็นสิ่งที่สำคัญในการสร้างบรรยากาศที่ดีในการรับฟังวรรณกรรมमुखपाठ โดยที่ผู้ถ่ายทอดควรจะต้องสังเกตอารมณ์และการตอบสนองของผู้รับฟังอยู่เสมอ ซึ่งในกรณีที่ผู้รับฟังให้ความสนใจและมีอารมณ์ร่วมกับเรื่องเล่า ผู้ถ่ายทอดอาจจะมีการขยายเรื่องออกไป แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้ฟังแสดงอาการเบื่อหน่ายหรือไม่สนใจ ผู้เล่าอาจจะทำการรวบรัดเนื้อเรื่องให้สั้นลงก็เป็นได้ สิ่งที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมमुखपाठจะแสดงออกถึงลักษณะรูปแบบการใช้ชีวิต ค่านิยม และแนวคิดที่ผู้คนทั่วไปธรรมดาในสังคมยึดถือหรือปฏิบัติ ซึ่งอาจจะมียุคสมัยที่เหมือนหรือต่างออกไปจากวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรของชาวเมืองหรือชาววัง โดยเนื้อหาของวรรณกรรมमुखपाठสามารถทำการเผยแพร่ ปรับเปลี่ยน หรือดัดแปลงข้ามวัฒนธรรมหรือข้ามชาติได้ เรื่องเล่าหนึ่ง ๆ อาจจะมีการเผยแพร่และนำไปเล่าสืบต่อกันจนกลายเป็นนิทานของแต่ละชาติได้ (สุกัญญา สุขฉายา, 2556) โดยวรรณกรรมमुखपाठแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ดังนี้ เพลงกล่อมเด็ก นิทานชาวบ้าน ภาษิต ปริศนาคำทาย เพลงชาวบ้านหรือเพลงพื้นเมือง ความเชื่อและโชคลาง ภาษาถิ่น ภูมินามวิทยา (จิรพร ศรีบุญลือ, 2546)

วรรณกรรมमुखपाठมีความสำคัญคือ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิต ค่านิยม ที่ได้สืบต่อกันมา โดยมีวัตถุประสงค์คือให้ข้อคิดสอนใจและอบรมสั่งสอนให้คนในสังคมยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้วรรณกรรมमुखपाठ

ยังสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์การใช้ภาษาที่มีสัมผัสคล้องจองกันและมีความหมายลึกซึ้ง โดยผู้เขียนสามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ต่าง ๆ ออกมา โดยที่ผู้เขียนไม่ต้องกล่าวออกมาโดยตรง แต่ใช้การถ่ายทอดผ่านการใช้สุภาษิต สำนวน คำพังเพย วรรณกรรมมุขปาฐะมีคุณค่าในการถ่ายทอดชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนคุณค่าด้านภาษาที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี (จิรพร ศรีบุญลือ, 2546)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมมุขปาฐะที่มีผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าไว้ เช่น การวิเคราะห์โลกทัศน์ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ของ เอื้อมพร จรนามล (2556) โดยมีการเก็บข้อมูลจากวิทยากรชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในอำเภอยางคำ ผลการวิจัยพบว่า โลกทัศน์ที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านไทลื้อมี 6 ด้านคือ ด้านอำนาจ ความเชื่อ คติสอนใจ สุขภาพ ธรรมชาติและ กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ

ราชันย์ นิลวรรณภา และพิพัฒน์ ประเสริฐสังข์ (2559) ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน: ภาพสะท้อนอัตลักษณ์ด้านความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณี และพิธีกรรม โดยเก็บข้อมูลจากผลงานปริวรรตของพระอริยานุวัตร เขมจารี จำนวน 22 เรื่อง โดยผลการศึกษาพบว่า ภาพสะท้อนอัตลักษณ์ทางความเชื่อในวรรณกรรมชาดกกล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีสามเทวดาและสิ่งเหนือธรรมชาติ ด้านวิถีชีวิตประเพณีและพิธีกรรมกล่าวถึงด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการค้าขาย ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งปลูกสร้าง ด้านดนตรีการแสดงและการละเล่น ด้านประเพณีและพิธีกรรมในรอบชีวิต และในรอบปี

จิรพร ศรีบุญลือ (2546) ศึกษาเรื่องการสื่อสารและการถ่ายทอดของผญาหรือภาษิตอีสานของคนอีสาน และศึกษาถึงความหมายและการสะท้อนถึงอัตลักษณ์ ความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ของคนอีสาน โดยผ่านเนื้อหาของผญา หรือภาษิตอีสาน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ พระ ครู ข้าราชการ และบุคคลทั่วไป ในเขตอำเภอมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 15 คน ผลการศึกษาพบว่า สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนของคนอีสานคือ ความเชื่อที่อยู่ในสิ่งเหนือธรรมชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเชื่อในกฎแห่งกรรม

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านในตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา รวมทั้งหมด 19 ท่าน คัดเลือกโดยใช้หลักการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้ชื่อเสียง และอายุของผู้เข้ารับการสัมภาษณ์เป็นเกณฑ์ในการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้รับการสัมภาษณ์และวรรณกรรมมุขปาฐะที่ผู้รับการสัมภาษณ์หรือประชาชนชาวบ้านเล่าขานให้ฟัง

วิธีการวิจัย

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ติดต่อประสานงานกับกำนันและผู้ใหญ่บ้านในชุมชนบ้านแม่ใส เพื่อสอบถามข้อมูลและขอคำแนะนำเกี่ยวกับประชาชนชาวบ้าน
3. เมื่อได้รายชื่อประชาชนชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านมาแล้ว จึงได้ทำการโทรศัพท์ติดต่อ เพื่อนัดหมายทำการสัมภาษณ์
4. ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้การบันทึกเสียงและบันทึกภาพข้อมูล พร้อมทั้งมีการจดบันทึกเพิ่มเติม
5. ถ่ายเทบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรแบบคำต่อคำแล้วนำมาถ่ายทอดเป็นภาษาไทยกลางเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น
6. รวบรวมเรื่องเล่าต่าง ๆ แล้วจัดเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะเนื้อหา และวิเคราะห์ความเชื่อและโลกทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมมุขปาฐะเหล่านั้น
7. สรุปผลการวิจัย เรียบเรียง และนำเสนอผลการศึกษา

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์เนื้อหาของวรรณกรรมมุขปาฐะ จำนวน 16 เรื่อง พบว่า จัดอยู่ในวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทกาพย์ ซึ่งเป็นคำกลอนที่มีการสืบทอดต่อกันมาในหลายรูปแบบ เช่น สำนวนสุภาพ กวีนิพนธ์ คำพังเพย และสำนวนโวหารทั่ว ๆ ไป

และประเภทความเชื่อและโชคลาง (Believes and Superstitious) เป็นความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ที่แฝงอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต โดยแบ่งเป็นบทร้องในพิธีกรรมจำนวน 7 เรื่อง และกาชิต จำนวน 9 บท ซึ่งวรรณกรรมมุขปาฐะที่ได้ทำการศึกษา นั้น สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและโลกทัศน์ของคนในชุมชนบ้านแม่ใส ดังนี้ ด้านความเชื่อแบ่งเป็น 2 ด้านย่อย คือ 1) ความเชื่อในด้านการให้กำลังใจ และ 2) ความเชื่อในการดำเนินชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพ ซึ่งด้านความเชื่อในการให้กำลังใจจะปรากฏในพิธีสืบชะตาหมู่บ้านและการส่งเคราะห์หมู่บ้าน การเลี้ยงผีเจ้าบ้าน พิธีส่งเคราะห์ผู้ป่วย หรือผู้หายป่วย การอ้อขงขวัญหรือการเรียกขวัญ และความเชื่อในการดำเนินชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพจะปรากฏในการทำจับปลาและตีมีด สำหรับโลกทัศน์ที่ได้สะท้อนออกมาจากวรรณกรรมมุขปาฐะนั้น แบ่งเป็นด้านการทำงานและลักษณะของคนที่ไม่ควรคบ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

วรรณกรรมมุขปาฐะที่สะท้อนด้านความเชื่อผ่านทางบทร้องในพิธีกรรมประเภทความเชื่อและโชคลาง

1. ความเชื่อด้านการให้กำลังใจ มีการสะท้อนความเชื่อผ่านทางคำกล่าวหรือบทร้องในพิธีกรรมต่าง ๆ จำนวน 7 บท ดังนี้

1.1 คำร้องในพิธีสืบชะตาหมู่บ้านและการส่งเคราะห์หมู่บ้าน

พิธีสืบชะตาหมู่บ้าน คือ พิธีที่สร้างขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับหมู่บ้านของผู้ทำ นิยมทำเมื่อคนในหมู่บ้านประสบกับความเดือดร้อน หรือเจ็บไข้ได้ป่วยกันทั่วไปในหมู่บ้าน หรือตายติดต่อกันเกิน 3 คน วันที่ทำพิธีส่วนมากจะทำในวันปากปี ปากเดือน หรือปากวัน คือ วันที่หนึ่ง สอง หรือสามวันหลังจากวันเถลิงศก เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล

ความเชื่อเรื่องการสืบชะตาหมู่บ้านและการส่งเคราะห์หมู่บ้าน เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นด้วยความร่วมมือร่วมใจของทุกคนในชุมชนที่พบเห็นโดยทั่วไปในตำบลแม่ใส ในหมู่บ้านแห่งใดที่มีเหตุการณ์ใดที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ ความตายที่สร้างกระแสความกังขาและกังวลแพร่สะพัดไปในชุมชน ข่าวการตายอย่างไร้คำอธิบายที่ติดต่อกันหลายวันบั่นทอนขวัญและกำลังใจของผู้คนในชุมชน การริเริ่มพูดคุยเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาทางจิตใจของคนในชุมชนจึงเริ่มต้นขึ้น ซึ่งสุดท้าย

ของการหาทางออกในเรื่องขวิญหายของคนในชุมชนที่สิ้นสุดลงด้วยการประกอบพิธีกรรม การสืบชะตาหมู่บ้าน และการส่งเคราะห์หมู่บ้าน

หากวิเคราะห์จากความเชื่อผ่านวรรณกรรมคำกล่าวส่งเคราะห์หมู่บ้านแล้ว ทุกคนหรือผู้นั้นในชุมชนนั้นต่างเห็นตรงกันว่า หมู่บ้านใดที่มีคนเจ็บไข้ คนตายติดต่อกันหลายศพนั้นสาเหตุมาจากการเข้ามาเยือนเยี่ยมของเหล่ายมทูต ภูตผีร้ายต่าง ๆ ซึ่งถูกส่งตัวมาเยี่ยมเยียนดูแลมนุษย์ที่ถึงเวลาจะต้องไปสู่ยมโลก หรืออาจจะยังไม่ถึงเวลา เหล่ามนุษย์เหล่านี้คงมีหน้าที่พาวินญาณคนตายไปสู่ยมโลก หรืออาจมีนัยสัจเกรซอบเบียดเบียนผู้คน เมื่อได้รับคำสั่งให้ออกตรวจในโลกมนุษย์และได้เดินทางมาถึงหมู่บ้านแห่งนี้แล้ว ก็ย่อมจะแสดงฤทธิ์เดชของตนทำให้คนป่วยคนตายได้ เกินปกติวิสัย ซึ่งก็อาจเป็นได้ว่าได้กระทำเกินหน้าที่ ๆ ได้รับมอบหมายมาเป็นบางครั้ง ตามธรรมดาของผู้มีอำนาจน้อยเมื่ออยู่ใกล้เจ้านาย แต่เมื่อได้รับอำนาจออกมาไกล เจ้านายก็ย่อมจะสำแดงอำนาจได้ให้สมกับความขาดแคลนในการใช้อำนาจยามอยู่ใกล้ เจ้านายตัวเอง ส่วนพวกผีร้าย ๆ นั้นก็คงเหมือนโจรผู้ร้ายทั่วไปที่เข้ามาโจมตีเบียดเบียนชีวิตผู้คนในชุมชน

1.2 คำร้องในพิธีการเลี้ยงผีเจ้าบ้าน

ผีเจ้าบ้าน หรือเสือบ้าน เชื่อว่าเป็นเทพารักษ์ที่ทำหน้าที่ปกป้องรักษาทุกคนในชุมชนหรือหมู่บ้าน ศาลเสือบ้านมักจะตั้งอยู่ท้ายหมู่บ้าน หรือพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน เสือบ้านนั้นเป็นความเชื่อที่ปรากฏทั่วไปในชุมชนล้านนา

คติการสร้างศาลเสือบ้านคงมีแนวคิดเช่นเดียวกับการสร้างบ้านแปงเมืองที่จำเป็นต้องมีการสร้างเสาหลักเมือง หรือแม้แต่การตั้งบ้านเรือนเองก็ยังมี การตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ อันเป็นความเชื่อให้มีเทพยดาที่มีฤทธิ์เดชคอยมาปกป้องรักษาบ้านเมือง หมู่บ้านหรือบ้านพักอาศัยของชุมชนในล้านนา

ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้านนั้นจะจัดขึ้นทุกปี ในช่วงวันเถลิงศกของชาวล้านนาหรือสงกรานต์ ถือเป็นกิจกรรมของชุมชนอีกอย่างหนึ่งที่คอยสนับสนุนความสามัคคี ส่งเสริมกำลังใจของผู้คนในชุมชน

ทางจิตวิทยาเป็นการสร้างเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ชาวบ้านมั่นใจว่าจะไม่มีภัยอันตรายใด ๆ เข้ามา อีกทั้งทำให้คนในชุมชนเกิดความรักสามัคคี อยู่กันฉันท์พี่น้อง เด็กให้เคารพผู้ใหญ่ และเป็นการร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาถิ่นที่อยู่ของตัวเองต่อไป

1.3 คำร้องในพิธีส่งเคราะห์ผู้ป่วย หรือผู้หายป่วย

การส่งเคราะห์ เกิดจากความเชื่อของบุคคลที่เกิดเหตุการณ์ไม่ปกติขึ้นกับตนเองหรือผู้ใกล้ชิด ต่างก็เชื่อกันว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือผู้ใกล้ชิดนั้น เกิดจากเคราะห์ได้เข้ามาสู่ผู้นั้น จึงได้หาวิธีการที่จะจัดปัดเป่าเคราะห์นั้นให้หมดสิ้นไป

เคราะห์ที่เกิดขึ้นนั้นเชื่อว่าเกิดจากภูตผีปีศาจหรือรุกขเทวดาที่โน่นที่นี่ทำเอา จึงต้องทำการส่งเครื่องเซ่นไปไหว้ขอขมาลาโทษ เพื่อให้เคราะห์นั้นหมดสิ้นหรือเบาลงไป ผู้ที่ทำพิธีส่งเคราะห์คือ อาจารย์ การประกอบพิธีกรรมจะมีบรรดาญาติของผู้เจ็บป่วยและผู้ป่วยเข้าร่วมในพิธีกรรม

1.4 คำร้องในพิธีการอัญเชิญหรือการเรียกขวัญ

ขวัญ กระแสธารชีวิตที่หล่อเลี้ยงร่างกายให้ดำเนินเป็นไปตามปกติ จากข้อมูลการเรียกขวัญ กล่าวว่า “ข้าจักเจิญ ๓๒ ขวัญแห่งเจ้าหื้อฮีบมาอย่าจ้ำ” แสดงให้เห็นว่า ขวัญของคนเรานั้นมีจำนวน ๓๒ ขวัญ ทั้ง ๓๒ ขวัญถือเป็นองค์รวมทั้งหมดของชีวิตคน ๆ หนึ่ง

ขวัญ อาจหลงทางไปอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ในร่างกายหรือในหมู่บ้านเรือนของมนุษย์ การหลงไปอยู่ในดินแดนต่าง ๆ ที่อันตรายเช่น “อย่าไปอยู่จิมแมกิ้วขว้างดำนิลบดีเนอเจ้า ข้าจักว่าไว้บอกหื้อบ้นนายฟัง ก็ยังจักมีहांผนหลวงธารากี้จักไหลลั่งลงมานองแก้นกั่งตั้งสะสาว ตกแตกกลางหาวและอากาศ สายฟ้าพาดธรณีกันว่าหระดูมีมาไคว น้ำก็จักนองใหญ่ ถ้ามจุมปู กังระนูนินตาตีบพะนาถ กี้จักวางยกลงกังระนูดังเหมือนฟ้าผ่า ดั่งท้าวปาตะตุ้ม กลายเป็นก่องลมอันใหญ่ ไม้หักไขว้ขว้างเป็นก่องเสียงคะนองดังท้าวปา เสือหมี่ล่าตงไพร สัตว์จิ้งไรตัวเคื่องขาบ ตัวหยาบจ้ำมีแยงย่อมแสวงหาเอาคนมาเกี่ยวก่าบ มีตั้งจะเข็บจะขาบ งูร้ายหางยาว อันนึ่งมีตั้งงูสิงสาและงูเห่าห้อมมีตั้งงูก่านบ้องและงูดับตาน มีตั้งปงบอนตัวหยาบกล้า ตัวหยาบจ้ำมีแยง อันนึ่งมีตั้งงัวดำจัวแดง จัวหม่นและสิงห์ลู่แรดจ้าง เสือโคร่งอาจอ้วงเอาคน อันนึ่งก็มีตั้งลิงลมและก่าง... จะทำให้ขวัญเป็นอันตราย การเรียกให้ขวัญกลับ มีการบอกกล่าวให้ขวัญรู้ตัวถึงภัยอันตรายในที่ต่าง ๆ เหล่านั้น พร้อมทั้งมีการปลอบโยนให้กลับมา ด้วยถ้อยคำที่ทำให้ขวัญเกิดความภริมย์ในการกลับมาอยู่ในที่ที่ขวัญควรจะมาอยู่ ขวัญได้รับการนิยามเป็นกายทิพย์ของคน

ขวัญ เมื่อเรียกให้กลับมาอยู่กับมนุษย์แล้วก็ยังไม่ทราบแน่ชัดว่า กลับแล้วหรือไม่ จึงมีการใช้ “ข้าวเปลือก” ในการเสี่ยงทายอีกครั้งหนึ่ง

ขวัญ เมื่อกลับมาแล้วก็จะได้รับการเลี้ยงดูให้กินไถ่พิเศษที่พรรณนาไว้อย่างพิสดารว่ามีคุณสมบัติที่ต่าง ๆ แม้ตายไปแล้วกระดูกยังมีสรรพคุณที่วิเศษอีกหลายประการ น้ำที่ดื่มกินเป็นน้ำที่ดื่มจากหัวใจพระพุทธเจ้าเมื่อได้ดื่มกินจะทำให้ขวัญอยู่ดีสุขสบาย

2. ความเชื่อในการดำเนินชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพ มีการสะท้อนความเชื่อผ่านทางคำกล่าว หรือบทร่ำร้องในพิธีกรรมระหว่างการประกอบอาชีพต่าง ๆ ดังนี้

2.1 คำกล่าวในระหว่างการทำนา

เมื่อเริ่มฤดูเพาะปลูกข้าวตามฤดูกาลจะอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม เป็นต้นไปชาวนาจะมีพิธีการวางเงินเช่านากับเจ้าที่นาเป็นอันดับแรก จำนวนเงินที่วางเช่าที่นั้นก็แล้วแต่เจ้าของนาจะใส่ลงในสะดวกที่ทำมาเช่นต่อเจ้าที่นา อาจจะเป็นจำนวนเงิน 3 บาท 7 บาท หรือ 9 บาท โดยมีความเชื่อว่า นานั้นแท้ที่จริงแล้วเป็นสมบัติของเจ้าที่นา จึงอยู่โดยนิดินัยแล้วนาแปลงนั้น ๆ ก็เป็นนาของเจ้าของนานั้นเอง แต่ทางความเชื่อแล้วเจ้าที่นานั้นเป็นเจ้าของ การจ่ายค่าเช่านาในเบื้องต้นเชื่อกันว่าจะทำให้ผลผลิตของชาวนั้นสูง โดยเฉพาะในช่วงการหว่านดำ หรือการหว่านเมล็ดข้าวลงในนา มักจะมีศัตรูหลักร้ายของชาวนาคือ นก หนู นาลงมาขบกัด กินต้นข้าว หรือกินเมล็ดข้าวในนาทำให้เกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก แต่หากได้ทำการเซ่นสรวงและจ่ายค่าที่เช่านาแล้ว ปรากฏว่า หนู นกนั้นจะไม่ลงมากัดกินต้นข้าวเหล่านั้นเลยในพื้นที่นาบางแห่งนอกจากจะมีการวางสะดวกแล้วยังมีการวางตะแหว (หญ้าคาสานผูกกับตอกไม้ไผ่มี 8 แฉก)

ภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าวหรือได้ข้าวใหม่แล้วจะต้องเลี้ยงข้าวเจ้าที่ก่อนกินข้าวที่เก็บเกี่ยวมาใหม่ การเลี้ยงเจ้าที่นั้นจะทำโดยการนำข้าวที่เก็บเกี่ยวเสร็จใหม่ พร้อมทั้งน้ำหวานมาถวายให้เจ้าที่ก่อนที่ตัวเองจะนำข้าวนั้นไปรับประทาน นอกจากนี้ ยังมีการกลับมาเลี้ยงขอบคุณเจ้าที่นาอีกรอบหนึ่งภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว สำหรับความเชื่อทางพระพุทธศาสนานั้น ชาวนาจะนำข้าวใหม่ที่ได้นำบุญอุทิศกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และส่วนหนึ่งถวายทานเป็นพุทธานุชาอีกด้วย เรียกว่า “พิธีกรรมตานขันข้าวใหม่”

2.2 คำกล่าวก่อนการจับปลา

การจับปลาไม่ว่าเพื่อเลี้ยงปากท้องหรือนำมาขาย หากมีเหลือมากพอ เป็นวิถีการดำเนินชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นการทำเสริมภายหลังจากการว่างเว้น การทำนา ทำไร่ของชุมชนบ้านแม่ใส

ก่อนการออกจับปลาทุกครั้ง ผู้จับปลาจะทำการขอขมาเจ้าที่ เจ้าทาง ที่รักษาหนองน้ำ คูคลอง หรือเจ้าที่รักษาพื้นที่ที่จะหาปลาก่อน ผู้หาปลาจะละเว้น การพูดจาบลลู่เจ้าที่เจ้าทาง การแสดงความเคารพ การไม่หลบลู่ถือเป็นการเช่นไหว้ ให้เจ้าที่เจ้าทางได้รับรู้และชี้แนะทางให้หาปลาได้ การวางเบ็ด การเหยียงแหจะทำความแม่นยำได้มากขึ้น คือมีปลามากินเหยื่อที่ติดเบ็ดได้เยอะ การเหยียงแหก็มีปลาตัวเล็กใหญ่ติดแหขึ้นมาด้วยทุกครั้ง

คนหาปลาเชื่อว่า การกล่าวถ้อยคำที่ลบหลู่หรือพูดจาไม่ถูกไม่ควร จะนำมาให้ซึ่งอาเพศต่าง ๆ เช่น ไม่สบายหรืออาจมีอันเป็นไปถึงแก่ชีวิตได้ ส่วนวิถีแก่ง ก็คือ ต้องให้อาจารย์ผู้มีวิชาอาคมมาทำพิธีขอขมาให้ และทำพิธีสู่ขวัญเรียกขวัญให้ จึงจะแก้อาถรรพ์เหล่านี้ได้

2.3 คำกล่าวในการตีมีด

สล่ามีด หรือช่างตีมีดก่อนจะทำการตีมีด จะทำพิธีการไหว้เตาเผาเหล็ก และอุปกรณ์ที่ใช้ตีมีดทั้งหมดก่อนทุกครั้ง เริ่มต้นด้วยการเอาข้าวตอกและดอกไม้ใส่กรวย ที่ทำมาจากใบตองดิบ จากนั้นจึงนำไปวางไว้ที่เตาเผาเหล็ก ยกมือขึ้นจับหัวโหว้ที่เตา กล่าวอธิษฐานระลึกถึงคุณครูอาจารย์ที่สั่งสอนการตีมีดมา ขอให้คุณครูอาจารย์ได้คุ้มครอง รักษาให้การตีมีดมีความราบรื่น ปลอดภัย คำชายได้คล้องได้สะดวก

จากนั้นจึงนำกรวยข้าวตอกดอกไม้เหล่านั้นไปไปวางถวายที่ พระพุทธรูปบนห้างพระอีกครั้ง เป็นการแสดงให้เห็นว่า ถัดจากครูอาจารย์นั้นสิ่งสูงสุด ก็คือ พระพุทธเจ้า อีกทั้งยังเป็นการไหว้ผีปูย่า ไหว้เจ้าที่ไปในตัวอีกด้วย

นอกจากพิธีกรรมไหว้เตาเผาเหล็กและอุปกรณ์ตีมีดในทุกครั้งแล้ว ทุก ๆ วันที่ 15 เมษายน ของทุกปี สล่าตีมีดจะประกอบพิธีการทำบุญอุปกรณ์ตีมีด อีกครั้ง โดยวันดังกล่าวถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของล้านนา ถือเป็นวันใหม่เหมาะแก่ การเริ่มต้นสิ่งดี ๆ ของถวายในการประกอบพิธีประกอบด้วย เหล้า 1 ไห ไก่ 1 คู่

ข้าวตอกดอกไม้ พิธีนี้เป็นพิธีที่ทำสืบทอดกันมาตามบรรพบุรุษ เชื่อว่าเป็นการทำเพื่อ
ความเป็นสิริมงคลช่วยให้การทำงานที่ทำราบรื่น

วรรณกรรมมุขปาฐะที่สะท้อนโลกทัศน์ของชุมชนบ้านแม่โสร้อยทางภาคใต้
จำนวน 9 บท ได้แก่

1. ภาคหรือคติธรรมที่เกี่ยวกับการทำงาน

คติธรรมการใช้คนให้เหมาะกับงานและการประมาณความสามารถของตน

“ยังการตายหลังตาน ชีค่านตายหลังหัก”

“ขยันตายหักตาน ชีเกียจตายหลังหัก”

คำอธิบาย การทำงานนั้นต้องใช้สติปัญญาให้มากกว่าความอยากให้สำเร็จ
อย่างเดียว เช่น คติคำสอนข้างต้นนี้บอกถึงการใช้ปัญญาในการขนย้ายสิ่งของของคนขยัน
ที่ไม่ใช้ความอยากในการทำการขนย้ายให้สำเร็จครั้งเดียวแต่จะใช้การค่อย ๆ ขนย้าย
หากสิ่งของมากและระมัดระวังไม่ให้ของตกหล่นเสียหาย และยังรักษาสุขภาพคือ บ่า
หรือหลังไม่หัก ตรงกันข้ามกับคนขี้เกียจที่ทำงานด้วยความอยาก เช่น การขนของ
ที่มีจำนวนมากก็คิดจะขนให้สำเร็จในครั้งเดียว นอกจากจะทำให้ของตกหล่นเสียหายแล้ว
อาจจะยังได้รับการบาดเจ็บทางร่างกาย เช่น บ่า ไหล หลัง อักเสบ หรือหักได้อย่างง่ายดาย

“อย่าไปตีทองแข่งฟ้า อย่าไปขี่ม้าแข่งตะวัน”

*“อย่าตีกลองแข่งกับเสียงฟ้าร้อง อย่าไปขี่ม้าแข่งกับการโคจร
ของพระอาทิตย์”*

คติคำสอนนี้เป็นที่ทราบกันดีในล้านนา เพราะเป็นคำสอนที่แสดงได้หลายนัย
ในเรื่องของการรู้จักตัวตนของตนเอง หากมองในหลักของการทำงานแล้ว คติธรรมนี้
สื่อความหมายให้กับชุมชนในการเรียนรู้หลักคิดในการทำงานที่เป็นไปตาม “ธรรม”
ของงาน คือ ทำการงานเช่นใด มีความรอบรู้ รอบคอบเพียงใด ลงทุนลงแรงเท่าไร
ผลที่ได้ของงานนั้นก็จะมีออกมาตามหลัก “ธรรม” ของการลงทุนลงแรงนั่นเอง
การมีความคิดความคาดหวังที่เกินกว่าหลักของธรรมหรือกรรมที่ทำนั้น เป็นการตีกลอง
แข่งเสียงฟ้าร้อง หรือไม่ก็การขี่ม้าแข่งตะวัน ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ยังให้เกิดความผิดหวังได้
เกิดความทุกข์กับตนเองได้ แต่หากนักการทำงานมีความพอดี เข้าใจในหลักกรรม หรือ
หลักธรรมการทำงาน หรือเรียกว่า เข้าใจหลักเหตุและผลของการทำงานแล้ว การยอมรับ

การเข้าใจ ย่อมทำให้เกิดความสุขสวัสดิต่อผู้ทำงาน และพร้อมที่จะมองถึงจุดดี จุดด้อย ของการทำงานที่ผ่านมา และพร้อมที่จะยอมรับการปรับปรุงแก้ไขในขณะเดียวกัน คติคำสอนนี้ไม่ได้มีความหมายในเชิงที่ว่า ให้ยอมรับชาติกำเนิดของตน หรือคู่มั่นประมาท ในสติปัญญาของตน ไม่ได้หมายความว่า เราเกิดมาอย่างไร ก็ให้ยอมรับสิ่งนั้น ตรงกันข้าม สุภาชิตนี้ มุ่งเน้นให้คนเรามองเห็นหลักเหตุ และหลักผล และหลักของการปรับปรุงตนเอง ให้เหมาะกับเหตุและผลเหล่านั้น

“เกิดเป็นคนขึ้นห้วยไหนที่สุด ชุดฮูไหนที่ดีก็”

“เกิดเป็นคนเมื่อตั้งใจทำอะไรแล้ว เช่น การเดินขึ้นสูงก็เดินขึ้น ให้สูงสุดจนพ้นออกไปจากเขตที่ต่ำนั้น เมื่อชุดลงเบื้องต่ำก็ชุดให้ถึง ก้นบึ้งของสิ่งนั้น”

คติธรรมนี้เป็นการใช้หลักการเปรียบเทียบการเดินขึ้นที่สูงจากพื้นลำห้วย ให้เดินขึ้นสูงสุดจนพ้นขอบลำห้วย เมื่อชุดลงเบื้องต่ำให้ชุดลงไปจนถึงก้นสุดของพื้นดินนั้น การแสดงทิศทางขึ้นข้างบนและลงต่ำสุด เป็นไปได้ทางนี้ว่า การดำรงตนในการทำงานนั้น ไม่ว่าจะงานที่ทำจะเป็นงานที่มีความรับผิดชอบสูง รับผิดชอบในระดับมันสมอง หรือมีความสำคัญ ระดับประเทศ เป็นงานบริหาร ผู้ทำงานต้องมีความรับผิดชอบ รับผิดชอบในงานระดับนี้จนสุด ความสามารถไม่ทอดทิ้งระยะเสียระหว่างทาง ส่วนการชุดลงเบื้องล่างนั้นเป็นงานในระดับ ฐานล่างที่อาจต้องอาศัยการใช้ความพยายามสูง ออกแรงมาก มีความรับผิดชอบระดับฐานล่าง แต่ก็คือเป็นงานที่ส่งผลต่องานระดับบริหารเช่นกัน การทำงานสุดความเพียรความสามารถ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาต่อความสำเร็จของงานในระดับฐานล่างเช่นกัน การทำงานฐานบน หรือฐานล่างล้วนมีความสำคัญเสมอกัน และต่างต้องการการขึ้นให้สูงสุดและลงให้ต่ำ ที่สุด เพราะนั่นคือ ความสมบูรณ์ของการทำงานทั้งสอบบแบบ ในโลกทัศน์ของคนโบราณ ที่พยายามจะสะท้อนให้เห็นอนุชนรุ่นหลังได้พบและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต

2. ภาชิตหรือคติธรรมที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของคนที่ไม่ควรคบ

2.1 ลักษณะคนตระหนี่

“น้ำป๋หนา ปู่ป๋่าซ้อน กีนแกงบอน มันจ่างคั่นนอกลิ้น”

น้ำไม่ลึกพอเหล่าปลาก็ไม่มาอยู่อาศัย คนกินแกงบอน (พืชชนิดหนึ่ง หากปรุงทำอาหารไม่เหมาะสมแล้วจะทำให้คันปาก คันลิ้น ระคายเคืองในช่องปากได้) มักจะมีอาการคันที่ลิ้น

การดำเนินชีวิตที่ขาด “น้ำใจ” หรือ ความมีเมตตา การเกื้อกูลผู้อื่น ญาติมิตรของตัวเองนั้น ย่อมทำให้ผู้อื่นมองว่าบุคคลที่มีลักษณะเช่นนี้เป็นคนตระหนี่ มักจะขาดญาติมิตรบริวาร บุคคลเช่นนี้ไม่เป็นที่รักของคนทั่วไป ผู้คนในสังคมย่อมหลีกเลี่ยงที่จะเข้ามาเสพบปะเป็นมิตรสหายได้ เพราะเป็นธรรมดาที่ว่าคนตระหนี่นั้น คิดแต่อยากได้ อยากมีเพียงอย่างเดียว ไม่เคยคิดจะให้หรือช่วยเหลือผู้ใด เหมือนคำโบราณที่ว่า “คนบ่เยี่ยะจ่างติ คนขี้จ่างอยากได้” (คนไม่ทำนั้นชอบแต่สิ่งทีคนอื่นทำเสมอ ส่วนคนตระหนี่นั้นก็คิดแต่อยากได้เพียงอย่างเดียว) (ขรรษาธรรม 4)

อีกลักษณะต่อมาที่คนในสังคมไม่คบมากที่สุดคือ คนชอบนินทา ว่าร้าย คนพูดส่อเสียด ยุยงให้ผู้อื่นแตกแยกกัน หรือที่เรียกว่า คนปากบอน คนปากคั่น ที่ชอบเอาเรื่องราวผู้อื่นมานินทาวาร้าย

2.2 ลักษณะคนโลเล เอาแน่เอาอนไม่ได้ เชื่อถือไม่ได้

“จะกินก็ขี้จะ จะละก็เสียตาย” จะกินก็รังเกียจ ครั้นจะทิ้งก็เสียตาย “คนเจียะตัว ไค่ห้วกะให้ บ่ตีเอาสิบเจื้อ” คนโลเล จะหวัระะ ก็ไม่ไ่วระะ จะร้องไห้ก็ไม่ร้องให้ ครึ่ง ๆ กลาง ๆ ไม่ควรเอามา สืบสกุล หรือแต่งงานด้วย

คำกล่าวข้างต้นเป็นการสะท้อนความคิดที่บอกไว้ชัดเจนว่า “คนโลเล” นั้น เป็นกลุ่มคนที่จะหาความสำเร็จในชีวิตของตนเอง และผู้ที่อยู่ร่วมด้วยไม่ได้เลย ดังนั้น กลุ่มคนเหล่านี้พึงหลีกเลี่ยงในการคบหาสมาคม การใช้ชีวิตร่วมให้มากที่สุด แม้ใน คำสอนทางพระพุทธศาสนาเองก็ถือว่า “ความโลเล (วิจิกิจฉา)” นั้นเป็นอกุศลธรรม ที่กั้นไม่ให้คนเราประสบความสำเร็จ หรือที่เรียกว่า นีวรณ 5 (อภ.ปญจก.22/51/72)

2.3 นักเลงพนัน นักเลงอบายมุข คนคดโกง

“ขี้ไก่อ่ลูกเจ้า ขี้เมาลูกขวย ขี้หนักก็ตาย ข้าวางยจ่างกัน”

นักเลงพนันเฝ้าพนันมักจะตื่นเช้า นักเลงสุรามักตื่นสาย นักเลงเลี้ยงนก ก็คล้ายกันมักจะตื่นสาย เลยไม่ได้กินข้าวเช้าตามเวลา

“เจ้ามือกินรวบได้นั่งรถเก๋ง ส่วนหมู่คนแก๊งเหลือก้าเดียวก้อม”

เจ้ามือหวยไต้ดินได้นั่งรถเก๋ง ส่วนคนที่มัวแต่คำนวณเลขหวยยากจน ลงทุกวันจนเหลือแต่กางเกงขาสั้น

คำกล่าวข้อความข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของคนที่ไม่ควรคบหาสมาคมด้วยเป็นอย่างยิ่งเพราะมีความมัวเมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต คือ เมาไก่ เมาเหล้า เมานก เมาหวย ความเมาเหล่านี้สร้างข้อผิดพลาดให้ชีวิตมากมาย แม้แต่สิ่งที่มีประโยชน์พื้นฐานทั่วไป เช่น อาหารเข้า ดังนั้นจะนับประสาอะไรกับสิ่งที่เป็นประโยชน์ในระดับสูงขึ้นไปที่คนเมาเหล่านี้จะพึงหามาให้ตัวเองได้ มีแต่ความยากจนขึ้นทุกวัน

การคบหาสมาคมกับคนเหล่านี้จึงจะไม่พบความดีงามใด ๆ เลย ควรหลีกเลี่ยงเสีย คนอีกประเภทหนึ่งที่ต้องหลีกเลี่ยงคือ คนคดในข้อ งอในกระดูก ดังสุภาษิตที่พบเห็นทั่วไปในล้านนา รวมทั้งในชุมชนตำบลแม่ใส เช่น

“ไม้กีดไว้แบ่งขอ เหล็กงอไว้แบ่งเคียว แต่คนก็ด้อย่างเดียว
ใจกำนบได้”

ไม้คดงอใช้ทำขอได้ เหล็กงอใช้ทำเคียวเกี่ยวข้าวได้ ส่วนคนนั้น หากจิตใจมีคุณโลภนิสัยชอบคดโกงผู้อื่นนั้น เป็นคนไร้ค่าอย่างยิ่ง

อภิปรายผล

ประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาอัตลักษณ์ในความเป็นชุมชนแม่ใสนั้นสามารถสะท้อนภาพรอยของอดีต ตลอดถึงความเป็นปัจเจก และความเป็นชุมชนที่มีลักษณะพิเศษในหลาย ๆ ประการ

1. ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งด้วยอาราธัยหลักความกลัว ความกังวล และหลักการรักษาความสามัคคีของกลุ่มชน

พิธีกรรมการสืบชะตาหมู่บ้านสำหรับคนตำบลแม่ใสแล้ว ถือว่ามีความสำคัญในระดับที่ชุมชนส่วนใหญ่ต้องให้ความสำคัญ พื้นที่อาณาบริเวณหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านจะถือว่าเป็นแหล่งอาราธัยที่สำคัญสำหรับสมาชิกของชุมชน การกระทำใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดอาเพศ หรือเสียดจัญไรให้เกิดขึ้นกับบริเวณพื้นที่หมู่บ้านแล้วจะกระทำมิได้ การตายของสมาชิกในหมู่บ้านของตนเองที่อยู่นอกบริเวณบ้านเรือนของสมาชิกผู้นั้น หรือความตายของสมาชิกหมู่บ้านอื่นที่ต้องนำศพผ่านอาณาบริเวณหมู่บ้านใดนั้น ญาติพี่น้องจะต้องมีการวางเงินซื้อผ่านทางของมนุษย์ในหมู่บ้านนั้นก่อนนำศพผ่านไป

เพราะถือกันว่า ถนนทางเดินหมู่บ้านนั้นเป็นทางเดินของมนุษย์ ห้ามนำศพผิด ๆ มาเดินทับรอยทางเดินมนุษย์เหล่านั้น มิเช่นนั้นจะก่อให้เกิดอาเพศ เสนียดจัญไรแก่ทางเดินของหมู่บ้านนั้น ๆ อาจจะก่อให้เกิดภัยพิบัติกับหมู่บ้านที่นำศพผิดผ่านโดยไม่ทำการซื้อถนนผ่านไปได้

ด้วยการถือว่า อาณาบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมีความสำคัญต่อความมั่นคงของทุกคนในชุมชนเช่นนี้ หากปีใดมีเหตุการณ์ที่ดูวิปริตผิดปกติอันเกิดให้แก่สมาชิกในชุมชน พระสงฆ์ ผู้นำพิธีกรรมหลักในหมู่บ้านจะต้องออกมาให้ความมั่นใจ ชวัญกำลังใจมาให้แก่ทุกคนในชุมชน พิธีกรรมการสืบชะตาหมู่บ้านจะใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรม โดยมีพระสงฆ์สวดชัยมงคล ส่วนผู้นำพิธีกรรมที่เป็นฆราวาสจะรับหน้าที่ประกอบพิธีกรรมในส่วนของพราหมณ์ คือมีการจัดวางสวดวง เครื่องเช่นต่าง ๆ มีการอัญเชิญเหล่าเทพยดามาปกป้องคุ้มครอง พิธีกรรมเหล่านี้สร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง มีความสามัคคีในกลุ่ม โดยอาศัยความกลัว ความกังวลของกลุ่มคนเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนขึ้นมาได้

2. ความเป็นชุมชนที่กระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนมีการดำเนินตามหลักคิดของพระพุทธศาสนา

หลักแนวคิดของพระพุทธศาสนาถูกสอดแทรกเข้ามาในความคิดคำสอนของการเล่าเรื่อง การใช้สัญลักษณ์ต่าง เช่น การสอนเรื่อง ความเพียรในการสร้างฐานะ และการดำรงตนตามแบบคติของพระพุทธศาสนา เช่น สุภาษิตที่ว่า “ใคร่มีเงิน ท้อหมั่นกีดหมั่นสร้าง ใคร่ท้อเป็นอวดอ้าง ท้อหมั่นรักษาศีลกินทาน” เมื่อได้สร้างฐานะอย่างมั่งคั่งเหมาะสมแล้วการวางตัวให้เหมาะสมให้สังคมได้พึ่งพา ให้ความเคารพนับถือต่อไปได้ ก็คือการทำบุญด้วยทรัพย์ที่หาได้นั้น การรักษาศีลสัถย์ให้ดำรงอยู่ในตน

หลักต่อมาในมุมมองของการมองโลกและธรรมชาติ คือการยอมรับ “หลักการ” ของธรรมชาติในเรื่องของการสูญเสียการพลัดพรากจากกัน ซึ่งพบในสุภาษิตที่ว่า “งานหนักหนาช่วยได้ กานเจ็บตาย ไผ่ช่วยบ่ได้” การเจ็บป่วย การตายถือเป็นวิถีของชีวิตที่ต้องประสบพบเจอ การวางใจปล่อยวางในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถือเป็นการทำตามคำสอนของคตินิพพานในเรื่องความทุกข์ คือ การเจ็บ การตาย เป็นทุกข์อย่างหนึ่งของมนุษย์หรือสรรพสิ่งโดยทั่วไป ไม่มีใครช่วยผ่อนคลายให้ใครได้ การดำเนินชีวิตก็ไม่ควรประมาทให้หมั่นสร้างสมความดีงามยามเป็นคนไว้ให้มาก ค่อยปล่อยวางการยึดถือในทรัพย์สิน

เงินทอง ลูก ผัว เมียไว้บ้าง ตั้งสุภาชีวิตที่ปรากฏในชุมชนแม่เฒ่าว่า “เงินค้ำมีฝังไว้ ตายไปเอาบ่ได้”

นอกจากนี้ ยังมีหลักคิดทางพระพุทธศาสนาเรื่องการคบมิตร คือชุมชนแม่เฒ่ามีการกล่าวถึงสุภาชีวิตที่กล่าวถึงผู้คนที่ไม่ควรเสพคบด้วย เช่น คนตระหนี่และคนชอบนินทาเพื่อนบ้าน “น้ำบ่หนา ปู่ป๊าบ่ช้อน กินแกงบอน จ่างคั่นนอกกลั่น” คนโลเล เช่น “จะกินกะขี้จะ จะละกะเสียดาย” นักเลงอบายมุขทั้งหลาย เช่น “ขี้ไก่ลูกเจ้า ขี้เหล้าลูกขวย ชื่นกกะตาย ข้างวางจ่างกัน” นักเลงเหล่านี้เปรียบเหมือนของเหม็นคือ “อุจจาระ คุณ มูตรเนา” หรือแม้แต่ขี้ห่วยก็ถือว่าไม่น่าคบไว้เป็นมิตรเป็นสหายเลย สุดท้ายคนที่ไม่ควรคบอีกอย่าง คือคนเฉโก หรือคนขี้โกง ซ่อนนินว่าเป็นสุภาชีวิตที่พบได้ในหลายชุมชนในล้านาคือ “ไม้กั๊ดไว้แบ่งขอ เหล็กกั๊ดไว้แบ่งเคียว แต่คนกั๊ดอย่างเดียว ใจกั๊ดบ่ได้” คนโคตคนโกงนั้นไม่เป็นที่นิยมเลย ไม่ว่าจะในสังคมแบบใด รวมทั้งในชุมชนแม่เฒ่า

ความกตัญญู ความอ่อนน้อมถ่อมตนของชุมชนแม่เฒ่าพบได้จาก การไหว้ครู การไหว้เตาเผาก่อนตีมีด การขอสมาเจ้าที่เจ้าทางก่อนหาปลา ตลอดถึงการทำพิธีบุญอุทิศการตีมีด อุทิศกุศลให้แก่พ่อแม่ครูอาจารย์ที่ได้อบรมสั่งสอนเลี้ยงดูตนเองมาได้ให้หลักวิชาชีพในการดำรงอยู่ของตน ประเพณีการตานข้าวใหม่ การเลี้ยงผีไต้งนา (ทุ่งนา) แสดงการขอบคุณที่ช่วยดูแลข้าวในนาให้ออกดอกออกผลเต็มเม็ดเต็มหน่วยมาตลอด หลักการแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นแนวคิดคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่แฝงมาในรูปของเรื่องเล่าที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

สรุป ความเชื่อ และโลกทัศน์ของชุมชนแม่เฒ่าได้สะท้อนผ่านกาลเวลาของการเล่าเรื่อง การปฏิบัติตนของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ความเชื่อ และโลกทัศน์เหล่านี้ได้กลายเป็นดังสายเชือกที่ผูกโยงความเป็นชุมชนของตำบลแม่เฒ่าไว้ด้วยกันมายาวนาน แม้ว่าในปัจจุบันกระแสแห่งโลกใหม่วัฒนธรรมใหม่จะค่อยแทรกซึมลงไปชุมชนมากขึ้นทุกวัน แต่กระแสเหล่านั้นหาได้กระแทกทะลุไปถึงรากเหง้าที่ยังลึกฝังรากลึกลงมาของชุมชนได้ถนัดนัก อันเนื่องด้วยการอนุรักษ์ดำรงไว้ซึ่งเรื่องเล่า วัฒนธรรม การปฏิบัติตนของชุมชนแม่เฒ่ายังคงดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอในวิถีดั้งเดิม ประกอบกับความคิดทางพระพุทธศาสนานั้น วัดเองก็ยังคงกำกับบทบาทในเรื่องการส่งเสริมความเชื่อความศรัทธาต่อสิ่งที่เป็นคำสอน ในฝ่าย

หมอบทำพิธีต่าง ๆ เองก็ยังคงส่งต่อแนวคิดแบบพราหมณ์พุทธในชุมชนอย่างเข้มแข็ง โดยในทุกปีประเพณีต่าง ๆ เช่น การส่งเคราะห์ การอ่องขวัญ การเลี้ยงขวัญ การสืบชาติบ้าน การสืบชาติาคคน ก็ยังคงมีให้พบเห็นได้โดยทั่วไป

แนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ หากมองด้วยสายตาของผู้คนนอกชุมชนที่ถือว่า ตนเจริญแล้ว มีปัญญาแล้ว อาจมองดูว่าล้าสมัย เก่าคร่ำครึ หากแต่ถ้าเมื่อใดก็ตามผู้คนเหล่านั้น จะมองด้วยจิตใจที่เข้าใจแล้วจะพบว่า ความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นแท้จริงแล้ว มันคือ แหล่งให้กำเนิดชีวิต เบ้าหลอมของความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งมั่นคง แหล่งแห่งคุณค่าทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณอันสูงค่าของชุมชนแม่ใสนั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความเชื่อ และโลกทัศน์ของชุมชนแม่ใสนั้นผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นการศึกษาเรื่องราวของคติ ความเชื่อ การดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นหลักการผสมผสาน ระหว่างแนวความคิดแบบวิญญูณนิยม บรรพบุรุษนิยม และพระพุทธศาสนาที่ผ่านกาลเวลามายาวนานจนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่เห็นได้ชัดเจนจากกลุ่มชน การสะท้อนภาพของความเป็นปัจเจกของกลุ่มชนเป็นสิ่งที่สื่อสารกันระหว่างมนุษย์ในต่างวัฒนธรรม ให้มีความเข้าใจอันดีต่อกัน การวางท่าทีระหว่างกลุ่มที่พร้อมจะเรียนรู้ร่วมกันไป อีกประการหนึ่งการดำรงอยู่ของคุณค่าที่ได้ค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ จะส่งผลต่อการตระหนักรู้ของอนุชนรุ่นหลัง ๆ ที่จะได้กลับนำมาปรับปรุงแก้ไข ปรับคุณค่ากับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ความเป็นไปในสังคมปัจจุบันให้เหมาะสมเกิดความสุขสมดุลได้อย่างยั่งยืน โดยข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปอาจจะมีการศึกษาเรื่องมุมมองและความเชื่อที่ส่งผ่านมาทางพิธีกรรมแบบพราหมณ์ในวัฒนธรรมใหม่ของเยาวชน ในตำบลแม่ใส หรือศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่ บทบาท และการสืบทอดของหมอบทำพิธีพราหมณ์ และสัปเหร่อในชุมชนของจังหวัดพะเยา

รายการอ้างอิง

- จิรพร ศรีบุญถือ. (2546). การศึกษา “ผญา” สื่อประเพณี: การสืบทอดและการสะท้อน
อัตลักษณ์ของชุมชนคนอีสาน. รายงานโครงการเฉพาะบุคคล, วารสารศาสตร์มหา
บัณฑิต, สาขาการบริหารสื่อสารมวลชน, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชันย์ นิลวรรณภา และพิพัฒน์ ประเสริฐสังข์. (2559). วรรณกรรมชาติพันธุ์บ้านอีสาน:
ภาพสะท้อนอัตลักษณ์ด้านความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณีและพิธีกรรม. *วารสาร
เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 3(5), 85-97.
- ศิราพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทาน
พื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา สุจฉายา. (2556). *วรรณกรรมมุขปาฐะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- เอี่ยมพร จรนามล. (2556). โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ
จังหวัดพะเยา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, 1(3),
28-39.

ผู้ให้ข้อมูลวรรณกรรมมุขปาฐะ

- ช้อย เมืองมา. (2560, 26 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส*. สัมภาษณ์.
- ดา เมืองมา. (2560, 26 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส*. สัมภาษณ์.
- เดช แก้วใจบุญ. (2560, 26 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส*. สัมภาษณ์.
- ต้น พันสืบ. (2560, 6 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส*. สัมภาษณ์.
- บุญมี ใจจา. (2560, 27 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส*. สัมภาษณ์.
- ป้อ ใจศรี. (2560, 26 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส*. สัมภาษณ์.
- ประสาท พรหมพันธ์. (2560, 26 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส*. สัมภาษณ์.
- พระครูวิฑิตธรรมคุณ และพ่อหนานเป็ง จุมปา. (2560, 27 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้าน
ชุมชนแม่ใส*. สัมภาษณ์.
- พระครูสุนทรรัตนสถิต. (2560, 6 มิถุนายน). *เจ้าอาวาสวัดสันป่าถ่อน*. สัมภาษณ์.
- ฟองจันทร์ สุขใจ. (2560, 26 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส*. สัมภาษณ์.
- ยงยุทธ แก้วใจบุญ. (2560, 26 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส*. สัมภาษณ์.

รอด วงศ์ราษฎร์. (2560, 27 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส. สัมภาษณ์.*
เลื่อน บุญปิ่น. (2560, 6 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส. สัมภาษณ์.*
วิสุทธิ ทองคำ. (2560, 6 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส. สัมภาษณ์.*
ศรียัตน์ บุญเจริญ. (2560, 6 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส. สัมภาษณ์.*
ศรียัตน์ อยู่ดี. (2560, 26 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส. สัมภาษณ์.*
สนธยา พรหมพันธ์. (2560, 26 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส. สัมภาษณ์.*
สำราญ เมืองมา. (2560, 6 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส. สัมภาษณ์.*
อำไพ วงศ์เมือง. (2560, 6 มิถุนายน). *ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนแม่ใส. สัมภาษณ์.*

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University